

Scenariusze lekcji języka polskiego opracowany na podstawie podręcznika do kształcenia literackiego i językowego dla klasy trzeciej gimnazjum *Świat w słowach i obrazach* autorstwa Witolda Bobińskiego.

ETAP EDUKACYJNY: II etap edukacyjny. kl. III gimnazjum

PRZEDMIOT: język polski

CZAS TRWANIA I MIEJSCE: 45 min, pracownia języka polskiego

WSTĘP

Caravaggio to jeden z najciekawszych malarzy. Jego życie było pełne sprzeczności, które odcisnęły swe piętno na dokonaniach artysty. Geniusz i człowiek amoralny w jednym wcieleniu, realista i twórca metafor. Artysta wyklęty, który ściągnął na siebie potępienie za realizm w ujęciu scen religijnych i podziwiany właśnie za ów realizm, odrzucenie klasycznego kanonu piękna oraz wprowadzenie ostrego kontrastu światła i cieni.

W gimnazjum lekcje na temat malarstwa należą do najtrudniejszych. Przyczyn słabej percepcji dzieł malarskich i braku zainteresowania młodzieży w wieku gimnazjalnym sztuką z „górną półką” jest wiele. Z pewnością należą do nich brak umiejętności analizy dzieła na poziomie dosłownym i ukrytym, jak również niekiedy niski poziom wiedzy ogólnej dotyczącej historii sztuki. Lekcja poświęcona malarstwu nie będzie nudna dla ucznia, jeśli nauczyciel pozwoli mu od początku brać udział w procesie tworzenia zajęć i poszukiwaniu odpowiedzi.

Przed lekcją na temat dzieła Caravaggia „Powołanie św. Mateusza” nauczyciel powinien polecić uczniom, aby w zbiorach biblioteki- lub innych dostępnych źródłach- poszukali informacji na temat życia i twórczości malarza. Należy jednak zadbać o to, aby uczniowie w swych poszukiwaniach skoncentrowali się przede wszystkim na postaci Caravaggia oraz cyklu trzech obrazów prezentujących sceny z życia świętego: „*Powołanie świętego Mateusza*”, „*Męczeństwo świętego Mateusza*” i „*Święty Mateusz z aniołem*”.

CELE OPERACYJNE

Po zakończeniu lekcji uczeń powinien:

- analizować i interpretować treść obrazu:
 - opisać obraz i wyodrębnić szczegóły,
 - posługiwać się pojęciami *kontrast* i *światłocień*,
 - dostrzegać i rozumieć symboliczne znaczenie elementów sceny przedstawionej na obrazie (postacie, gesty, przedmioty),
 - odczytać sens ukryty dzieła oraz intencje autora,
 - dostrzegać charakterystyczne cechy twórczości malarza,
- formułować i wyciągać wnioski,
- odczytywać uniwersalne przesłanie dzieła,
- tworzyć krótką recenzję obrazu.

FORMY PRACY UCZNIÓW:

grupowa, indywidualna, zbiorowa

METODY:

metoda problemowa z elementami podającej, dyskusja, rozwiązywanie ćwiczeń zamieszczonych w karcie pracy

POJĘCIA KLUCZOWE:

Caravaggio, światłocień, kontrast, symbol, znaczenie dosłowne, znaczenie ukryte

POMOCE DYDAKTYCZNE:

reprodukcja obrazu Caravaggia pt. „Powołanie świętego Mateusza” zamieszczona w „Świat w słowach i obrazach. Podręcznik do kształcenia literackiego i kulturowego dla klasy trzeciej gimnazjum” Witolda Bobińskiego, „Słownik symboli” Władysława Kopalińskiego, „Słownik języka polskiego”, karty pracy, linijka, żółta kredka

BIBLIOGRAFIA

Siostra Wendy Beckett: *Historia malarstwa. Wędrowki po historii sztuki zachod.*, Warszawa 1996.
Witold Bobiński: *Świat w słowach i obrazach. Podręcznik do kształcenia literackiego i kulturowego dla klasy trzeciej gimnazjum*, Warszawa 2001.
Caravaggio, „Wielcy Malarze”, nr 65.
Sarah Carr- Gomm: *Arcydzieła światowego malarstwa. Mity. Postacie. Symbole*, Warszawa 2003.
Historia sztuki. Twórcy, nurty, style, Warszawa 2002.
Historia sztuki świata, Warszawa 1998.
Władysław Kopaliński: *Słownik Symboli*, Warszawa 2001.

TOK LEKCJI

Zaangażowanie

Nauczyciel rozpoczyna lekcję przedstawieniem tematu zajęć.

TEMAT: „Światło jest cieniem Boga”. Znaczenie dosłowne i ukryte obrazu Caravaggia pt. „Powołanie świętego Mateusza”.

Następnie wyjaśnia uczniom, że dzisiaj będą analizować i interpretować obraz włoskiego malarza Caravaggia pt. „Powołanie św. Mateusza”, szukając sensu dosłownego i metaforycznego dzieła.

Prosi uczniów o odszukanie reprodukcji obrazu zamieszczonej w podręczniku (str.18) i uważne przyjrzenie się dziełu. Następnie uczniowie wyznaczeni na poprzedniej lekcji prezentują przygotowane samodzielnie krótkie informacje na temat Caravaggia i św. Mateusza.

Po prezentacji prowadzący rozdaje karty pracy, następnie objaśnia uczniom, że ich działanie będzie polegało na pracy indywidualnej oraz zespołowej. Lekcja będzie opierała się przede wszystkim na poszukiwaniu odpowiedzi w wynikających z własnych przemyśleń uczniów i opartych na określonych informacjach. Do zadań uczniów będzie należało wykonanie ćwiczeń zamieszczonych w karcie pracy, które pozwolą im na odczytanie sensu ukrytego dzieła i dokonanie krótkiej recenzji obrazu.

Badanie i przekształcanie

Etapy tworzenia interpretacji dzieła	Zadania i polecenia	Nr ćw. (kata pracy)
Opis	<p>1. Przyjrzyj się dokładnie reprodukcji obrazu „Powołanie św. Mateusza” zamieszczonego w podręczniku „Świat w słowach i obrazach” i opisz, co widzisz. Pamiętaj o zasadach prawidłowego opisu.</p> <p>Uczniowie odszukują w podręczniku reprodukcję obrazu Caravaggia i krótko opisują scenę przedstawioną przez malarza. Nie należy wymagać od uczniów dokładnego opisu, gdyż nie jest to głównym celem lekcji. Najistotniejsze- kluczowe elementy dzieła zostaną omówione w dalszej części zajęć.</p> <p><i>Obraz przedstawia scenę z życia św. Mateusza. W centrum obrazu widzimy pięciu mężczyzn skupionych wokół stołu. Wśród nich jest Mateusz celnik. (Na tym etapie lekcji nie wymagamy od uczniów, aby wskazali, który z mężczyzn jest św. Mateuszem.) Dwaj mężczyźni znajdujący się z lewej strony obrazu zajęci są liczeniem pieniędzy, pozostali patrzą w prawą stronę, skąd do pomieszczenia wpływa światło.</i></p> <p><i>Z prawej strony dzieła można również dostrzec dwie postacie, są to Chrystus i jeden z apostołów. Jezus wyciąga rękę w kierunku mężczyzn i wskazuje na jednego z nich. Strumień światła wpływający do pokoju oświetla mocno okno namalowane w górnej części obrazu.</i></p>	
Wyodrębnianie szczegółów obrazu	<p>2. Wyodrębnij szczegóły prezentowanej sceny i zapisz swoje obserwacje na karcie pracy.</p> <p><i>TŁO: ciemny pokój, oświetlone okno z uchyloną okiennicą i krzyżem ramy okiennej.</i> <i>Z LEWEJ STRONY: stół, pieniądze, starzec, mężczyzna z brodą, trzej młodzieńcy (jeden z nich liczy pieniądze).</i> <i>Z PRAWEJ STRONY OBRAZU: strumień światła, Jezus, apostoł</i> (W tym miejscu nauczyciel powinien poinformować-jeśli wcześniej ta informacja nie została podana przez uczniów- iż apostołem przedstawionym na obrazie jest św. Piotr.)</p> <p>3. Na reprodukcji zamieszczonej w karcie pracy przeprowadź linię zgodnie z granicą światła i cienia. Następnie zamaluj żółtym kolorem tę część obrazu, na której dominuje światło.</p> <p><i>Uczniowie kreślą ukośną linię wzdłuż granicy wyznaczonej przez światło oraz cień na obrazie. Prawidłowe nakreślenie linii jest jednym z kluczy do interpretacji znaczenia ukrytego dzieła. Po zamalowaniu górnej części obrazu, będą mogli wyraźnie dostrzec, iż w strumieniu światła znajduje się okno, którego ramy tworzą krzyż. Ponadto zostaną zamalowane twarze mężczyzny z brodą oraz starca.</i> <i>W tej części lekcji uczniowie powinni wyjaśnić samodzielnie lub korzystając ze „Słownika języka polskiego” pojęcie kontrastu i światłocienia.</i></p> <p>4. Wymień elementy, które znajdują się na obrazie bezpośrednio w strumieniu światła.</p> <p><i>Uczniowie wymieniają: krzyż, twarz mężczyzny w czarnym berecie- św. Mateusz, twarz starszego pochylonego mężczyzny.</i></p> <p>5. Sprawdź, który element jest najczęściej oświetlany w części obrazu zdominowanej przez cień.</p> <p><i>Uczniowie powinni zwrócić uwagę na fakt, iż światło wyraźnie oświetla dłonie, które wykonują różne gesty.</i></p>	<p>ćw. 1.</p> <p>ćw. 2.</p>

	<p><i>Ramię Jezusa wyciągnięte jest w stronę siedzących mężczyzn, wskazujący palec dłoni Chrystusa mierzy w jednego z nich. W tym momencie nauczyciel pyta uczniów, kto z zasiadających przy stole jest św. Mateuszem. Uczniowie, analizując układ pozostałych dłoni, powinni wskazać mężczyznę z brodą, który w pytającym geście lewej ręki wskazuje na siebie, a prawą dłonią przelicza pieniądze.</i></p>										
Poszukiwanie konotacji	<p>6. Wykorzystaj poczynione obserwacje oraz informacje z załącznika nr 2 i zinterpretuj fakt oświetlenia przez malarza określonych elementów obrazu, przypisując im konkretną symbolikę. Następnie wyciągnij wnioski. W tym celu wykonaj:</p> <p>I zespół- ćw. 3.a II zespół- ćw. 3.b</p> <p>7. Zaprezentuj wyniki swojej pracy.</p> <p>A)</p> <p>1. STARZEC 2. KRZYŻ 3. ŚW. MATEUSZ</p> <p>WYRAZ TWARZY I ZACHOWANIE BOHATERA</p> <p><i>Nie zwraca uwagi na wchodzących. Zajmuje go wyłącznie liczenie pieniędzy.</i> <i>Patrzy ze zdziwieniem w stronę wchodzącego Chrystusa. Prawą dłonią liczy pieniądze, a lewą wskazuje siebie.</i></p> <p>UCZUCIA</p> <p><i>Obojętność, niechęć</i> <i>zaskoczenie, zdziwienie, niedowierzanie, niepewność</i></p> <p>WNIOSEK: <i>Dwaj bohaterowie obrazu, starzec i święty Mateusz, prezentują różne postawy człowieka wobec Boga i jego wezwania. Starzec jest obojętny, interesuje go dobro materialne, pieniądze. Święty Mateusz zauważa Chrystusa i Jego gest. Jest zdziwiony, iż to on został wybrany przez Boga i niepewny tego, co się może za chwilę stać. Starzec symbolizuje zatem ludzi głuchych na wezwania Boga, św. Mateusz, ludzi, którzy odczuwają Jego obecność, nawet wtedy, gdy są grzesznikami.</i></p> <p>B)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>BOHATER</th> <th>GEST DŁONI BOHATERA</th> <th>SYMBOLIKA GESTU</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>DŁOŃ 1. Chrystus</td> <td>wskazuje palcem św. Mateusza</td> <td>oznaka władzy, wyzwolenia od zła</td> </tr> <tr> <td>DŁOŃ 2. Św. Mateusz</td> <td>liczy pieniądze</td> <td>chciwość, przekupstwo, grzech</td> </tr> </tbody> </table> <p><i>Uczniowie na podstawie wypełnionej tabeli, wnioskuje, iż oświetlenie przez Caravaggia dłoni Jezusa oraz św. Mateusza miało na celu zasugerowanie odbiorcy interpretacji treści dzieła. Palec wskazujący Jezusa oznacza boską władzę. Bóg chce wyzwolić Mateusza- wtedy jeszcze celnika- od grzechu i pokazać mu drogę ku zbawieniu. Pieniądze, liczone przez św. Mateusza, symbolizują na obrazie przeszłość późniejszego Ewangelisty, grzech chciwości, z którego mężczyzna został wyzwolony.</i></p> <p>8. Światło w obrazie Caravaggia odgrywa istotną rolę. Na podstawie wykonanych ćwiczeń oraz informacji z załącznika nr 2 określ symbolikę światła w „Powołaniu św. Mateusza”.</p> <p>Symbolika światła na obrazie „Powołanie świętego Mateusza”: <i>szczęście, chwała, Bóg, Chrystus, świętość, objawienie, moralność, życie duchowe, dobroczynność, radość duchowa, mądrość.</i></p>	BOHATER	GEST DŁONI BOHATERA	SYMBOLIKA GESTU	DŁOŃ 1. Chrystus	wskazuje palcem św. Mateusza	oznaka władzy, wyzwolenia od zła	DŁOŃ 2. Św. Mateusz	liczy pieniądze	chciwość, przekupstwo, grzech	<p>(podział klasy na dwa zespoły konsultacyjne)</p> <p>ćw. 3.a,b</p> <p>ćw. 3.c</p>
BOHATER	GEST DŁONI BOHATERA	SYMBOLIKA GESTU									
DŁOŃ 1. Chrystus	wskazuje palcem św. Mateusza	oznaka władzy, wyzwolenia od zła									
DŁOŃ 2. Św. Mateusz	liczy pieniądze	chciwość, przekupstwo, grzech									

	<p><i>Uczniowie, podając wybraną symbolikę, powinni krótko uzasadnić swoją decyzję. Jest to konieczne, aby zaktywizować trzecioklasistów do logicznego myślenia, oraz do wyciągania wniosków na podstawie faktów i własnych przemyśleń.</i></p>	
<p>Odczytanie (uniwersalnego) przesłania dzieła</p>	<p>9. Uzupełnij podsumowującą notatkę zamieszczoną w ćw. 4.</p> <p><i>Światło w obrazie Caravaggia pełni kluczową rolę, podkreślając najważniejsze elementy zaprezentowanej sceny, np. twarze zebranych, okno, którego ramy tworzą zarys krzyża, ponadto pełni rolę symbolu Boga i świętości. Elementem najczęściej oświetlanym są dłonie, których gesty mają ukryte znaczenie. Prawa ręka Chrystusa jest uniesiona, co oznacza władzę, moc nadprzyrodzoną, wyzwolenie od zła. W ten sposób Jezus powołuje św. Mateusza na apostoła. Twarz Mateusza wyrażająca zaskoczenie zwrócona jest w stronę światła, a prawa dłoń przelicza pieniądze- symbol chciwości i korupcji .</i></p> <p>10. Zwróć uwagę na ubiór św. Mateusza oraz szatę Jezusa. Zastanów się nad tym, dlaczego św. Mateusz ubrany jest w strój barokowy a Jezus Chrystus w tradycyjny, pomimo że obaj bohaterzy żyli w tym samym czasie. Poszukując odpowiedzi, wykonaj ćw. 5.</p> <p><i>W tej części lekcji uczniowie przypominają na podstawie wcześniej zgromadzonych informacji, iż Caravaggio żył w latach 1577- 1610, zatem tworzył w czasach baroku. Zwracają ponadto uwagę na fakt, iż postacie z prawej strony obrazu ubrane są w stroje z epoki współczesnej malarzowi, natomiast Jezus i św. Piotr w stroje tradycyjne. Artysta sformułował w ten sposób przesłanie, mówiące, iż w każdym czasie człowiek może być powołany przez Boga.</i></p> <p><i>Dlaczego Jezus ubrany jest w szatę z czasów biblijnych, a św. Mateusz w XVI- wieczny (barokowy) strój?</i></p> <p>a) Nie ma to większego znaczenia. b) Malarz popełnił pomyłkę, gdyż nie znał dokładnie Biblii. c) Kontrast strojów sugeruje, że w każdym czasie człowiek może być powołany przez Boga. d) Malarz chciał tylko przedstawić realia epoki, w której tworzył.</p> <p>11. Dla kogo, według Ciebie, malarz pozostawił puste miejsce przy stole? Odpowiedź wpisz w ramkę zamieszczoną pod ilustracją w karcie pracy.</p> <p><i>Nauczyciel powinien zasugerować uczniom, iż oni również są odbiorcami obrazu Caravaggia i wszelkie przesłanie malarza ich także dotyczy. Wyciągnięcie wniosku nie powinno sprawiać trzecioklasistom problemu, gdyż mają okazję wiele razy zetknąć się na lekcjach języka polskiego z ukrytą symboliką dzieł literackich, filmowych i malarzkich. Ponadto poszukiwania, które miały miejsce w trakcie lekcji, powinny nasunąć uczniom odpowiedź, iż puste miejsce przy stole może zająć każdy widz, również oni, ponieważ malarz otworzył przestrzeń stołu w stronę obserwatora. Zatem przesłanie dzieła Caravaggia na temat stosunku człowieka do Boga, powołań oraz poszukiwania dobra odnosi się do każdego człowieka, niezależnie od jego pochodzenia czy epoki, w której żyje. Mamy tu do czynienia ze swoistym dialogiem artysty z odbiorcą na płaszczyźnie filozoficznej.</i></p> <p>Dyskusja i podsumowanie Wyciągnijcie wnioski z powyższych rozważań i jako podsumowanie ulóżcie nowy tytuł dla obrazu Caravaggia, zawierający główne przesłanie dzieła.</p> <p><i>W tym momencie sugestie uczniów mogą być bardzo różne, np. : „Wyzwolenie św. Mateusza”, „Potęga Boga”, „Pójdź za mną!” itp. Cel lekcji będzie osiągnięty, jeśli uczniowie w nowo utworzonych tytułach odniosą się do przesłania dzieła, a nie tylko jego sensu dosłownego.</i></p>	<p>ćw. 4.</p> <p>ćw. 5.</p> <p>ćw. 6.</p> <p>ćw. 7</p>

Uzupełnianie wiedzy o autorze i epoce oraz tworzenie recenzji

Praca domowa

W oparciu o kartę pracy, własne przemyślenia oraz informacje na temat Carravaggia i św. Mateusza zamieszczone w załączniku nr 3, napisz notatkę klasyczną, będącą jednocześnie krótką recenzją obrazu „Powołanie św. Mateusza”. W notatce użyj pojęć: symbol, kontrast, światłości.

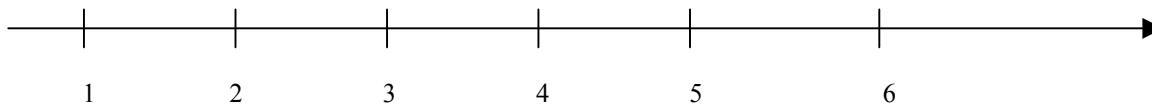
REFLEKSJA (EWALUACJA)

Praca indywidualna:

1. Zastanów się i oceń swoją pracę.

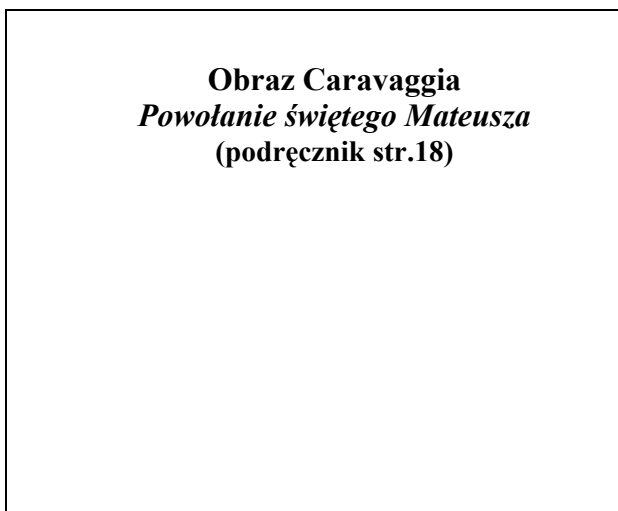

2. Zastanów się i oceń pracę swojego zespołu.

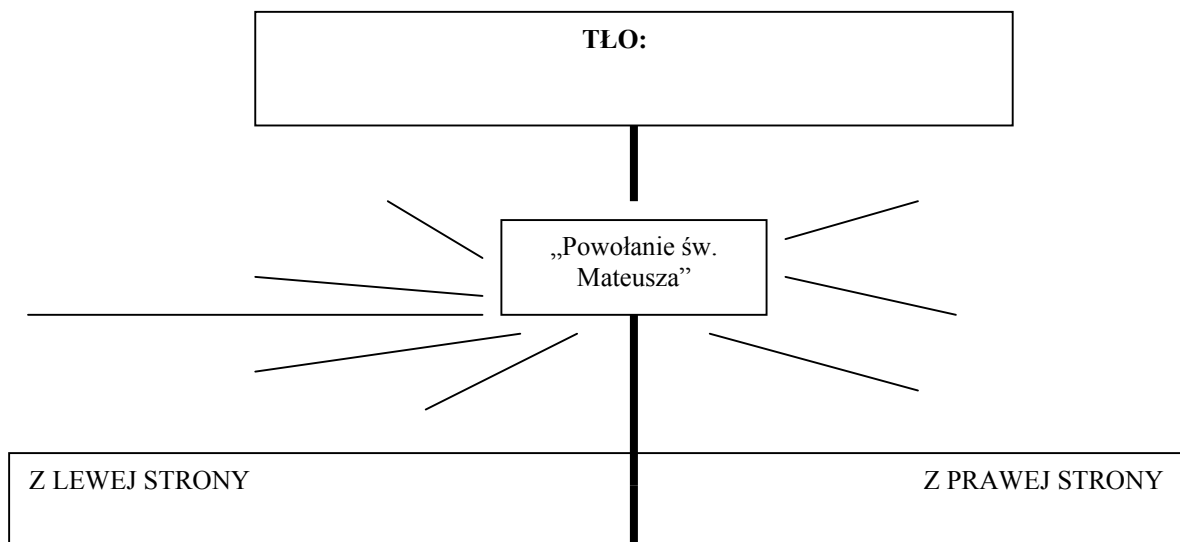
Napisz, czego nauczyłeś się na lekcji.

KARTA PRACY

MIEJSCE DLA.....

1. Co widzisz na obrazie? Uzupełnij wykres rzeczownikami.

2. Na zamieszczonej powyżej reprodukcji dzieła „Powołanie św. Mateusza” przeprowadź linię zgodnie z granicą światła i cienia. Następnie zamaluj żółtym kolorem tę część obrazu, na której światło dominuje.

ROLA ŚWIATŁA W OBRAZIE CARAVAGGIA

3. a) Wymień elementy, które znajdują się na obrazie bezpośrednio w strumieniu światła i wpisz je w ponumerowane pola. Następnie uzupełnij pozostałe części diagramu, korzystając ze słownictwa zamieszczonego w tabelce.

zaskoczenie, radość, gniew, zdziwienie, obojętność, roztargnienie, niedowierzanie, niepewność, złość, pokora, drwina, niechęć, szczęście

Sformułuj z kolei na podstawie informacji z diagramu krótki wniosek na temat stosunku ludzi do Boga i wpisz go w pole oznaczone znakiem zapytania.

1..... 2..... 3.....

WYRAZ TWARZY I ZACHOWANIE BOHATERA

.....

UCZUCIA

.....

?

b) Przyjrzyj się dłoniom Chrystusa oraz św. Mateusza zakreślonym kółkami na obrazie. W oparciu o informacje zamieszczone w załączniku nr 2 określ symbolikę gestów tych rąk.

	BOHATER	GEST DŁONI BOHATERA	SYMBOLIKA GESTU
DŁOŃ NR 1			
DŁOŃ NR 2			

c) Odszukaj w załączniku nr 2 symbolikę światła. Następnie wybierz 3 objaśnienia adekwatne do treści obrazu i uzupełnij notatkę.

Światło na obrazie „Powołanie św. Mateusza” symbolizuje:

4. Na podstawie informacji z ćwiczenia 3 uzupełnij notatkę, zawierającą wniosek na temat roli światła w obrazie Caravaggia.

Światło w obrazie Caravaggia pełni kluczową rolę, podkreślając najważniejsze elementy zaprezentowanej sceny, np.
 ponadto pełni rolę symbolu

Elementem najczęściej oświetlanym są, których gesty mają znaczenie. Prawa ręka Chrystusa jest uniesiona, co oznacza..... W ten sposób Jezus powołuje św. Mateusza na apostoła. Twarz Mateusza wyrażająca zwrócona jest w stronę....., a prawa dłoń przelicza pieniądze- symbol.....

5. Zwróć uwagę na ubiór Jezusa oraz św. Mateusza. Odpowiedz na pytanie, zakreślając prawidłową odpowiedź.
Dlaczego Jezus ubrany jest w szatę z czasów biblijnych, a św. Mateusz w XVI- wieczny (barokowy) strój?

- a) Nie ma to większego znaczenia.
- b) Malarz popełnił pomyłkę, gdyż nie znał dokładnie Biblii.
- c) Kontrast strojów sugeruje, że w każdym czasie człowiek może zostać powołany przez Boga.
- d) Malarz chciał tylko przedstawić realia epoki, w której tworzył.

6. Dla kogo, według Ciebie, malarz zostawił puste miejsce przy stole. Odpowiedź wpisz w ramkę pod obrazem.

7. PODSUMOWANIE: Wymyśl nowy tytuł dla obrazu Caravaggia zawierający główną myśl dzieła.

Załącznik nr 2

SYMBOLE

krzyż- „występuje w sztuce jako znak ukrzyżowania Chrystusa i symbol wiary chrześcijańskiej.”¹

monety- pieniądze papierowe lub monety często stanowią w sztuce sugestię chciwości, przekupstwa czy korupcji.

nagie stopy- „zazwyczaj oznaczają w sztuce Chrystusa i jego uczniów, którzy posłuchali nakazu: „Nie noście z sobą trzosa ani torby, ani sandałów”.”²

palec wskazujący- „palec Boga, palec boży- oznacza władzę, kierowanie, przewodnictwo, wyzwolenie od zła.”³

wyciągnięcie ręki przed siebie- „oznaka władzy, mocy nadprzyrodzonej.”⁴

światło- „symbolizuje wieczność, ducha, bezcielesność, życie, przeszłość, szczęście, chwałę, Boga, Chrystusa, niebo, świętość, objawienie, moralność, siedem cnót, czystość, życie duchowe; dobroczynność, dobrobyt, radość duchową, wesołość, optymizm, intelekt, wiedzę, mądrość.”⁵

Załącznik nr 3

Caravaggio (1573- 1610)- Michelangelo Merisi, znany jako Caravagio. Malarz włoski. O Caravagio mówi się, że był „rewolucjonistą” zarówno w swoim niespokojnym życiu jak i malarstwie, w którym świadomie buntował się przeciw obowiązującym normom. „Zyskał reputację człowieka gwałtownego i szalonego. Szokował brakiem opanowania, kłótliwością i wybuchami gniewu. Znany był strażą miejskiej z różnych przewinień, wśród których zdarzały się i pchnięcia nożem. W 1606 r., zabiwszy człowieka, musiał uciekać z Rzymu; resztę życia spędził na wygnaniu w Neapolu, na Malcie i Sycylii. Jego wrogowie odnaleźli go w końcu i w bójce oszpecili. Umarł na malarię”.⁶

Caravagio to jeden z największych nowatorów w historii malarstwa. „Aby podkreślić realizm swych obrazów, wprowadza ostry kontrast światła i cieni. Motywy biblijne przedstawia jako sceny rodzajowe z życia codziennego, nadaje malowidłom religijnym aspekt niezwykle ludzki. Tak jak życie prywatne artysty, w którym nie podporządkował się normom i prawu, tak też jego sztuka, w której nie przestrzegał obowiązujących konwencji malarskich, wywoływała gwałtowne reakcje krytyki.”⁷ Niektóre z dzieł artysty były odrzucane ze względu na sugestywny naturalizm, z jakim ukazywane są sceny biblijne.

W latach 1597- 98 stworzył ołtarz do kaplicy Cantarelli w kościele San Luigi dei Francesi , który zawiera cykl obrazów: „Powołanie św. Mateusza”, „Święty Mateusz i anioł”, „Męczeństwo św. Mateusza”.

Św. Mateusz- Apostoł Mateusz był początkowo poborcą podatkowym, który ściągał podatki od Żydów dla władz Rzymu. W sztuce można go było widzieć, jak wraz z innymi liczy pieniądze. „Pewnego dnia Chrystus powołał go: „„Pójdź za mną!” On wstał i poszedł za Nim”. Nie ma źródłowo potwierdzonych faktów z jego dalszego życia, lecz, jak opowiada legenda, głosił Ewangelię w Etiopii, gdzie król pożył chrześcijańskiej dziewczyna. Mateusz zgromił go za pragnienie zgwałcenia wybranki Chrystusa i za to został umęczony przy pomocy miecza lub siekiery. Mateusza pokazuje się w sztuce zazwyczaj piszącego Ewangelię w obecności inspirującego go anioła. Jako atrybut może mieć monetę lub woreczek na pieniądze będący aluzją do dawnego życia. We Florencji był świętym patronem ludzi wymieniających pieniądze lub bankierów”.⁸

¹ Sarah Carr- Gomm: Arcydzieła światowego malarstwa. Mity. Postacie. Symbole. Warszawa 2003, s.248.

² Sarah Carr- Gomm: Arcydzieła światowego malarstwa. Mity. Postacie. Symbole. Warszawa 2003, s. 230

³ Władysław Kopaliński: Słownik symboli. Warszawa 2001, s. 297.

⁴ Władysław Kopaliński: Słownik symboli. Warszawa 2001, s. 352.

⁵ Władysław Kopaliński: Słownik symboli. Warszawa 2001, s. 419.

⁶ Siostra Wendy Becket: Historia malarstwa. Wędrówki po historii sztuki zachodu. Warszawa 1996, s. 177.

⁷ Caravaggio. „Wielcy malarze”, nr 65, s. 32.

⁸ Sarah Carr- Gomm: Arcydzieła światowego malarstwa. Mity. Postacie. Symbole. Warszawa 2003, s. 141.

KOMENTARZ METODYCZNY

W klasie trzeciej gimnazjum należy poświęcić wiele miejsca na analizę i interpretację dzieł malarskich. Warto się skupić nie tylko na omówieniu obrazu przy okazji lekcji poświęconej konkretnemu utworowi literackiemu, traktując dzieło malarskie jako kontynuację tekstu lub plastyczne nawiązanie zawierające ten sam motyw.

Trzeba uświadomić uczniom, iż obraz jest takim samym nośnikiem informacji, często ukrytych, jak tekst literacki. Dlatego lekcje języka polskiego, dotyczące tylko analizy i interpretacji dzieła plastycznego, są bardzo potrzebne. Uczeń, koncentrując się na przekazie plastycznym, uczy się odczytywania jego znaków i komunikatu. Poszukuje kontekstu dla tego typu komunikatu, wczuwa się w rolę konkretnego nadawcy i precyzuje odbiorcę. Poświęcenie dziełu malarskiemu całej godziny lekcyjnej, a nie tylko jej części, wskaże sposoby analizowania treści obrazu i pozwoli na głębszą interpretację, która na ogół sprawia uczniom dużą trudność.

Obraz Caravaggia pt. „Powołanie świętego Mateusza” zamieszczono w podręczniku dla klasy trzeciej gimnazjum „Świat w słowach i obrazach” jako nawiązanie do postaci św. Mateusza i momentu powołania apostoła.

Uznałam, iż dobrze byłoby, odnieść się dokładniej do dzieła włoskiego artysty, ponieważ właśnie analiza i interpretacja tego płótna może doskonale posłużyć nie tylko do utrwalenia uczniowskich umiejętności dostrzegania w odczytywanych obrazach środków wyrazu i określania ich funkcji, ale pozwoli również kształcić umiejętność odnajdywania ukrytego sensu w przekazie plastycznym, nawiązującego- w przypadku „Powołania świętego Mateusza”- do treści edukacji filozoficznej, które są realizowane w klasie trzeciej. Odpowiedzi na takie pytania jak: Kim jestem? Skąd przychodzę? Dokąd zmierzam? Jaki jest sens ludzkiego życia? oraz zrozumienie postawy człowieka dążącego do prawdy i dobra mogą stanowić piękny element lekcji poświęconej obrazowi Caravaggia i skierować rozumowanie uczniów w sferę metaforyczną, jeśli spróbują odnieść przesłanie dzieła również do własnego życia.

Realizację scenariusza lekcji „*Światło jest cieniem Boga.*” *Znaczenie dosłowne i ukryte obrazu Caravaggia pt. „Powołanie świętego Mateusza”* zaplanowałam na zajęcia 45- minutowe. Warunkiem osiągnięcia w czasie jednej godziny lekcyjnej zamierzonych celów operacyjnych jest płynna praca uczniów, dla których podobne zajęcia nie są rzadkością i którzy w cyklu edukacyjnym nabyli niezbędne umiejętności i wiadomości. W przypadku klas słabszych realizacja tematu powinna być rozłożona na dwie godziny dydaktyczne.

Lekcja powinna być poprzedzona przygotowaniem przez uczniów krótkich informacji na temat życia i twórczości malarza. Ma to na celu zaktywizowanie młodzieży do samodzielnego działania. Ponadto uczniowie rozpoczną lekcję z określoną wiedzą, co ułatwi im odbiór treści dzieła i pozwoli na umiejscowienie go w konkretnej czasoprzestrzeni. Ten element jest ważny, np. przy omawianiu barokowego oraz tradycyjnego (dla czasów biblijnych) wyglądu postaci uczestniczących w scenie przedstawionej na obrazie i rozszyfrowywaniu przesłania wpływającego z takiej kreacji rzeczywistości.

Praca uczniów została zaplanowana tak, by przy pomocy nauczyciela, jego wskazówek oraz przede wszystkim własnych poszukiwań i przemyśleń, mogli samodzielnie sformułować wnioski interpretujące znaczenie ukryte obrazu Caravaggia. Uczniowie powinni w czasie lekcji sukcesywnie uzupełniać kartę pracy, każdy indywidualnie, oraz ustosunkowywać się w ustnych wypowiedziach do podjętych decyzji. Ma to zapobiec biernemu wykonywaniu ćwiczeń. Klasę należy ponadto podzielić na grupy, co pobudzi mechanizm współpracy i umożliwi uczniom, dla których interpretacja obrazu może stanowić problem, konsultacje z kolegami i nauczycielem.

Analizę i interpretację obrazu „Powołanie świętego Mateusza” należy rozpocząć od krótkiego opisu przedstawionej sytuacji. Na tym etapie nie należy jeszcze wymagać od uczniów, aby wskazali postać św. Mateusza, gdyż odpowiedzi, uzyskane w wyniku stosowania niepożądanego zasady prób i błędów, mogą być bardzo różne.

Wyodrębnienie szczegółów sceny przedstawionej na płótnie umożliwi odszukanie kluczowych elementów dla interpretacji dzieła (dłonie, twarze bohaterów, krzyż) oraz pozwoli na uwypuklenie roli światła i jego symboliki na obrazie Caravaggia.

Najistotniejszą częścią lekcji jest poszukiwanie konotacji. Uczniowie w tym momencie zaczynają interpretację rzeczywistości metaforycznej dzieła, poruszając się w sferze ukrytych znaczeń i próbując konstruować własne poglądy.

Wykonanie ćwiczeń analitycznych i zapisanie wniosków posłuży do zredagowania przez uczniów w ramach pracy domowej notatki na temat obrazu i jego metaforyki. Nie można wymagać jednak od trzecioklasistów wyjątkowo głębokiej analizy i interpretacji. Notatka ma być wynikiem pracy na lekcji, ponadto powinna kształcić umiejętność poprawnego budowania tekstu i posługiwania się określoną terminologią.

OPIS STANDARDÓW OSIĄGNIĘĆ UCZNIĄ

K <i>konieczne</i> (ocena dopuszczająca)	P <i>podstawowe</i> (ocena dostateczna)	R <i>rozszerzające</i> (ocena dobra)	D <i>dopełniające</i> (ocena bardzo dobra)	W <i>wykraczająca</i> (ocena celująca)
<ul style="list-style-type: none"> - Próbuje opisać treść obrazu. - Próbuje wyodrębnić szczegóły sceny zaprezentowanej na obrazie. - Wie, że istnieją pojęcia: kontrast i światłocień. - Wie, że elementy na obrazie mają znaczenie ukryte. - Wie, że scena przedstawiona na obrazie ma sens ukryty. - Próbuje formułować wnioski na temat znaczenia ukrytego dzieła. - Wie, że treść obrazu ma charakter uniwersalny. - Próbuje sporządzić notatkę klasyczną, zawierającą opis obrazu i prosty wniosek dotyczący znaczenia ukrytego treści dzieła. 	<ul style="list-style-type: none"> - Stara się opisać treść obrazu. - Stara się wyodrębnić szczegóły sceny zaprezentowanej na obrazie. - Wyszukuje w „Słowniku języka polskiego” znaczenie pojęć: kontrast i światłocień. - Stara się dostrzec znaczenie ukryte elementów sceny przedstawionej na obrazie: reakcja bohaterów, światło, gesty dłoni, krzyż, monety. - Dostrzega sens ukryty dzieła. - Stara się formułować wnioski na temat znaczenia ukrytego dzieła. - Stara się dostrzec uniwersalność treści obrazu. - Stara się zredagować notatkę klasyczną zawierającą opis obrazu i własne przemyślenia inspirowane dziełem sztuki. 	<ul style="list-style-type: none"> - Opisuje treść obrazu. - Wyodrębnia szczegóły sceny zaprezentowanej na obrazie. - Posługuje się pojęciami: kontrast i światłocień. - Rozumie znaczenie ukryte elementów sceny przedstawionej na obrazie: reakcja bohaterów, światło, gesty dłoni, krzyż, monety. - Wyjaśnia sens ukryty dzieła. - Formułuje wnioski na temat znaczenia ukrytego dzieła. - Odczytuje treść uniwersalną obrazu. - Redaguje notatkę klasyczną zawierającą opis obrazu i własne przemyślenia inspirowane dziełem sztuki. - Wyszukuje informacje na temat malarza i jego 	<ul style="list-style-type: none"> - Trafnie opisuje treść obrazu z zachowaniem zasad prawidłowego opisu. - Wyodrębnia istotne szczegóły sceny zaprezentowanej na obrazie. - Swobodnie posługuje się pojęciami: kontrast i światłocień. - Wyjaśnia znaczenie ukryte elementów sceny przedstawionej na obrazie: reakcja bohaterów, światło, gesty dłoni, krzyż, monety. - Poprawnie wyjaśnia sens ukryty dzieła i intencje autora. - Poprawnie formułuje wnioski zawierające komentarz i interpretację znaczenia ukrytego dzieła. - Poprawnie wyjaśnia uniwersalny charakter treści obrazu. - Poprawnie redaguje notatkę klasyczną, zawierającą opis obrazu i próbę interpretacji znaczenia ukrytego dzieła, w tym wyjaśnienie sensu istnienia człowieka i jego dążenia do dobra. - Sprawnie wyszukiuje informacje na temat malarza i jego 	<ul style="list-style-type: none"> - Opisuje treść obrazu i wyszukuje wiadomości na temat powołania św. Mateusza. - Biegłe posługuje się pojęciami: kontrast i światłocień. - Poprawnie interpretuje znaczenie ukryte elementów sceny przedstawionej na obrazie: reakcja bohaterów, światło, gesty dłoni, krzyż, monety. - Zna symbolikę innych dzieł malarza oraz jego założenia artystyczne. - Poprawnie formułuje wnioski interpretacyjne, stosując również samodzielnie nabytą wiedzę. - Poprawnie wyjaśnia uniwersalność treści innego dzieła z cyklu obrazów Caravaggia dotyczących św. Mateusza. - Sprawnie redaguje notatkę klasyczną, zawierającą opis obrazu i interpretację znaczenia ukrytego dzieła, w tym wyjaśnienie sensu istnienia człowieka i jego dążenia do dobra. uzupełnia notatkę informacjami samodzielnie wyszukanyymi w dostępnych źródłach. - Sprawnie wyszukiuje dodatkowe informacje na temat malarza oraz

<p>- Krótko wypowiada się.</p>	<p>- Stara się zabrać głos.</p>	<p>twórczości w dostępnych źródłach encyklopedycznych. - Dyskutuje.</p>	<p>twórczości w dostępnych źródłach encyklopedycznych. -Przytacza argumenty.</p>	<p>jego twórczości w dostępnych źródłach ikonograficznych. - Przytacza wypowiedzi innych autorów lub odwołuje się do nich.</p>
--------------------------------	---------------------------------	---	--	--